

Amsterdamse identiteitspolitiek en (probleem)jongeren

AUTEUR INGE VAN DER WELLE FOTOGRAFIE FRANK WOUTERS

Amsterdam heeft een eigen methode om radicalisering van moslimjongeren en terreur tegen te gaan en polarisatie te voorkomen. De boel wordt bij elkaar gehouden met behulp van het 'Wij Amsterdammers'-programma.

De moord op 2 november 2004 op regisseur en televisie- en opiniemaker Theo van Gogh, die nooit terughoudend was in zijn uitlatingen over de islam, bracht de stedelijke integratiepolitiek volop onder de aandacht. Eén ding was pijnlijk duidelijk: de dader had een islamitische achtergrond, maar was geboren en getogen in Nederland en stond erom bekend goed te zijn geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. De kranten stonden dan ook vol met de vraag hoe 'zo'n gewone Amsterdammer' in korte tijd kon veranderen in 'een jihadstrijder op zoek naar een martelaarsdood'. Speculaties over het radicaliseringspotentieel onder Nederlandse moslimjongeren brandden los. Zij werden afgeschilderd als een bedreiging voor de Nederlandse samenleving en vooral ook als een bedreiging voor de tolerant veronderstelde Amsterdamse samenleving.

Onmiddellijke actie was gewenst. Het gemeentebestuur van Amsterdam formuleerde enkele weken na de moord het 'Actieplan Wij Amsterdammers'. De boodschap: iedereen is in eerste instantie Amsterdammer. Een groot mediaoffensief volgde om het wij-gevoel te vergroten en hierdoor 'de boel bij elkaar te houden', zoals de bekend geworden uitspraak van de burgemeester luidde. Het actieplan kan gezien worden als een eerste reactie op het sociale probleem van radicalisering. Radicaliserende moslimjongeren vormen de voornaamste probleemcategorie waarvoor beleid moet worden geformuleerd en actie moet worden ondernomen. Omdat moslimjongeren zijn geconcentreerd in de grote steden wordt de oplossing ook in de eerste plaats in de stad gezocht.

Het benaderen van jongeren als probleem is iets van alle tijden. Denk bijvoorbeeld aan de provo's en de hippies in de jaren zestig. Hiertegenover kan een andere opvatting worden geplaatst: de jongere als talent en bron van creativiteit. De stad wordt in dat geval genoemd om haar emancipatorische werking. Ze heeft de mogelijk-

heid te fungeren als een emancipatiemachine, als een plek waar iedereen de gelegenheid moet krijgen zijn kansen te grijpen.

Het Amsterdamse gemeentebestuur geeft in haar jaarplan 2007 aan dat de focus moet liggen op het bieden van kansen aan jongeren. In dit artikel wordt allereerst het 'Actieplan Wij Amsterdammers' en de beleidsnotitie die hierop volgde nader toegelicht. Vervolgens zal worden ingegaan op Amsterdamse jongeren als probleem en de reacties van de gemeente. Ten slotte zal worden ingegaan op de vraag wat specifiek is voor de huidige kijk op bepaalde groepen jongeren als probleemcategorie.

'Wij Amsterdammers'

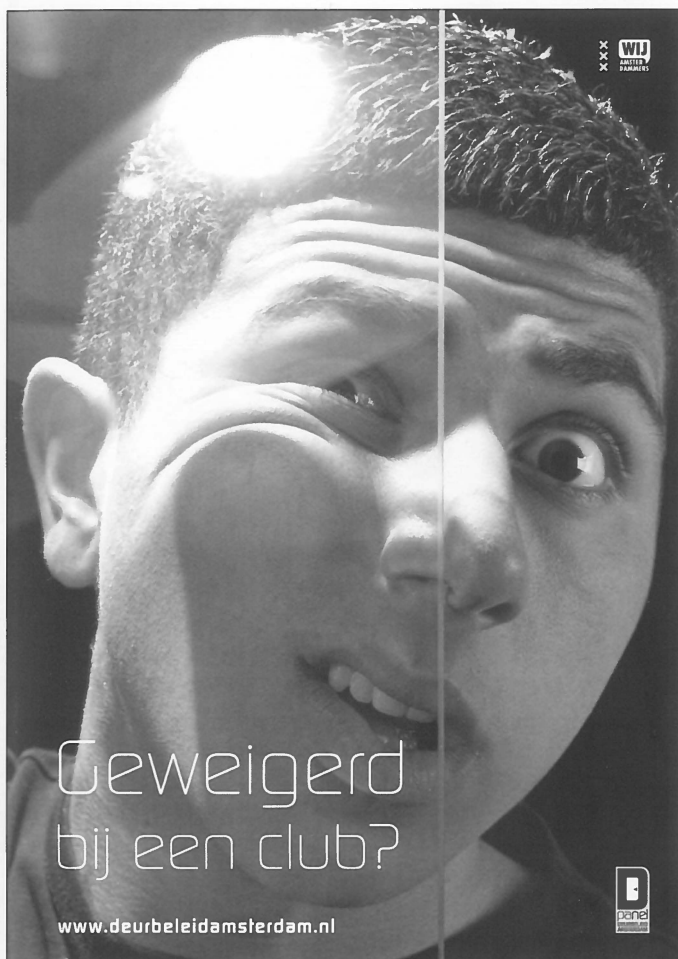
Na de moord op Theo van Gogh gaf Job Cohen, de burgemeester van Amsterdam, aan te willen weten wat er speelt in de Amsterdamse samenleving. Het gemeentebestuur lanceerde het actieplan waarin drie zaken centraal stonden: (1) het bestrijden van terreur (2) het tegengaan van radicalisering en (3) het voorkomen van polarisatie en mobiliseren van positieve krachten.

Het eerste actiepunt was een aanvulling op justitie en politie en doelde voornamelijk op een hardere aanpak van terrorisme. Het tweede, het tegengaan van radicalisering, constateerde een gebrek aan kennis over het radicaliseringspotentieel in Amsterdam en het belang van het tegengaan van uitsluiting door discriminatie. Ondanks dat er op werd gewezen dat alle vormen van extremisme moeten worden aangepakt, werd de 'extremistische islam' als enige expliciet genoemd. Ook jonge moslims werden als specifieke probleemgroep vermeld. Het radicaliseringspotentieel onder hen diende in beeld te worden gebracht. Het laatste actiepunt was het creëren van een wij-gevoel onder de Amsterdamse bevolking door het versterken van de sociale cohesie en het lokale burgerschap. De 'Wij Amsterdammers' worden in het actieplan omschreven als "alle Amsterdammers die geweld afwijzen en de basisregels van onze samenleving accepteren."

De eerste maatregelen in het kader van het actieprogramma waren vooral ad hoc en gericht op terreurbestrijding en het in kaart brengen van radicalisering. De Amerikaanse psycholoog Ervin Staub werd gevraagd het conflictpotentieel en de conflictdynamiek in Amsterdam te analyseren. Zogenaamde 'quick scans' werden op scholen toegepast om de mate van radicalisering en polarisatie in kaart te brengen. Ook werd er opdracht gegeven voor een psychologisch en een sociologisch onderzoek naar het radicaliseringspotentieel onder moslimjongeren. Om het wij-gevoel onder Amsterdammers te vergroten werden mediacampagnes ingezet en debatten en ontmoetingen georganiseerd.

Aangezien de doelstellingen van het actieplan niet gemakkelijk te realiseren waren, zeker niet in korte tijd, werd het stedelijk integratiebeleid onder de loep genomen. Dit heeft geleid tot de beleidsnotitie 'Wij Amsterdammers II: Investeren in mensen en grenzen'. In

Postercampagne van panel deurbeleid.

vergelijking met het eerste actieplan laat deze notitie een verschuiving zien. Het actieplan kan gezien worden als een eerste schrikreactie waaruit onzekerheid spreekt over de gevolgen van terroristische aanslagen en het radicaliseringspotentieel. In 'Wij Amsterdammers II' wordt het aandachtspunt verlegd naar het investeren in sociaal kapitaal en sociaal vertrouwen. De uitgangspunten worden nu positief gedefinieerd, moeten positieve beeldvorming bevorderen en kansen bieden. Hiervoor is het stimuleren van een lokale Amsterdamse identiteit noodzakelijk.

Het potentiële gevaar van radicalisering ligt bij discriminatie op de arbeidsmarkt en op school. De acties binnen het 'Wij Amsterdammers II'-programma berusten dan ook voornamelijk op twee pijlers die discriminatie en uitsluiting moeten voorkomen. De eerste pijler wordt gevormd door acties met als doel het in zeer brede zin creëren van een wij-gevoel door het versterken van sociaal kapitaal. De andere pijler bestaat uit acties met als doel het stimuleren van positieve beeldvorming. De doelgroep bestaat uit Amsterdamse jongeren, en er wordt vooral bedoeld op jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst. Jonge moslims worden in de tweede notitie niet meer expliciet genoemd.

Activiteiten die worden georganiseerd in het kader van de tweede fase laten ook een zwaartepunt bij jonge Amsterdammers zien. Een groot deel van de activiteiten is volledig gericht op jongeren, zoals een zomerschool voor jonge moslimstudenten of pas afgestudeerden om hun weerbaarheid te vergroten, coaching voor pas afgestudeerde hoogopgeleide jongeren, intergenerationale gesprekken tussen jonge moslims en hun ouders, een transparant deurbeleid in het Amsterdamse uitgaansleven, stimulering van de activiteiten van

de organisatie Moslim Jongeren Amsterdam en het ondersteunen van radiozender FunX, die een laboratorium voor diversiteit kan worden genoemd.

Een helder deurbeleid

Een voorbeeld van een actie die gefinancierd wordt binnen het 'Wij Amsterdammers II'-programma is de campagne 'Deurbeleid Horeca'. Dit initiatief beoogt discriminatie in het Amsterdamse uitgaansleven tegen te gaan. Alle jongeren moeten het gevoel hebben erbij te horen en niet uitgesloten te worden. De campagne bestaat uit een 'panel deurbeleid' en een postercampagne om het Amsterdamse uitgaanspubliek te informeren over het bestaan en de werking van het panel.

Het panel bestaat uit jongerenvertegenwoordigers, vertegenwoordigers van de horeca, de politie en gemeente en het Meldpunt Discriminatie. Het doel is een transparant deurbeleid: als iemand wordt geweigerd in een club, moet duidelijk zijn waarom. Conflicten aan de deur kunnen op deze manier worden voorkomen en daarmee gevoelens van uitsluiting, zo wordt verondersteld. In de voortgangsrapportage wordt de doelstelling explicieter geformuleerd: "allochtone jongeren moeten minder vaak aan de deur worden geweigerd in het Amsterdamse uitgaansleven." Cohen gaf bij de lancering van het programma aan: "Uitgaan is enorm belangrijk voor jongeren. Disco's en clubs hebben glasheldere deuregels nodig om dat goed te laten verlopen. Uitingen van discriminatie kunnen we in Amsterdam niet gebruiken. Net zomin als onfatsoenlijk gedrag in de disco zelf. De deelname van de politie hierbij is ook wezenlijk, want het bestrijden van discriminatie is een van hun speerpunten."

Inclusief taalgebruik

Een tweede voorbeeld van een maatregel voortvloeiend uit 'Wij Amsterdammers II' is 'management by speech', ofwel inclusief taalgebruik, wat het wij-gevoel moet stimuleren. Iedereen moet in eerste instantie worden aangesproken als Amsterdammer. Het idee is niet langer te spreken over Turken, maar over Turkse Amsterdammers, en niet over Marokkaanse hangjongeren, maar over jongeren die zich vervelen. Bestuurders moeten het goede voorbeeld geven. In officiële publicaties zal voortaan worden gesproken over 'Marokkaanse Amsterdammers' en 'Turkse Amsterdammers'.

In 2006 verscheen de notitie 'Investeren in mensen en grenzen', die werd verspreid binnen de gemeente en onder maatschappelijke organisaties. Ook werd ze voorgelegd aan de Amsterdamse burgers in de vorm van vijf stadsgesprekken, om zo de 'gemoedsbewegingen' te peilen. Uit deze stadsgesprekken en discussies met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties kwam naar voren dat het idee van 'inclusief taalgebruik' wel wat frictie met zich meebrengt. Vertegenwoordigers van de organisaties gaven bijvoorbeeld aan juist wél behoefte te hebben om specifieke groepen te benoemen, omdat hun doelgroep daaruit bestaat. En het blijft ook voor de gemeente lastig, want bepaalde groepen Amsterdammers worden immers toch specifiek gelabeld: 'Marokkaanse Amsterdammer' of 'Turkse Amsterdammer'. Bovendien heeft een dergelijk initiatief alleen zin als het breed wordt gedragen door verschillende Amsterdamse bevolkingsgroepen, maar vooral ook door de media. Het is te verwachten dat het taalgebruik in de Nederlandse lokale en nationale media meer invloed heeft op de beeldvorming dan het taalgebruik in Amsterdamse beleidsstukken. Verder werd in de stadsgesprekken gewezen op de inconsistentie in het subsidiebeleid. Het beeld bestaat dat wie een buurtfeest organiseert alleen geld krijgt als expliciet wordt ver-

meld dat het ook voor Turkse en Marokkaanse bewoners is. Het organiseren van een buurtfeest voor alle Amsterdammers zou voldoende moeten zijn. Subsidieaanvragen in het kader van 'Wij Amsterdammers II' zouden ook moeten worden beoordeeld op inclusief taalgebruik.

In het streven naar een inclusief taalgebruik ontstaat een paradox. Volledig inclusief taalgebruik vermindert de diversiteit en heeft als gevaar dat de dominante meerderheid de norm wordt. Wil je toch diversiteit aangeven, dan benadruk je tegelijkertijd verschillen.

De stad als oplossing

Jongeren als probleemcategorie en de stad als locatie waar de oplossing kan worden gevonden is niet kenmerkend voor deze tijd of voor het 'Wij Amsterdammers'-programma. Wel zijn er in de loop der tijd verschuivingen geweest in de groepen jongeren die als probleemcategorie werden gelabeld. Als wordt gekeken naar

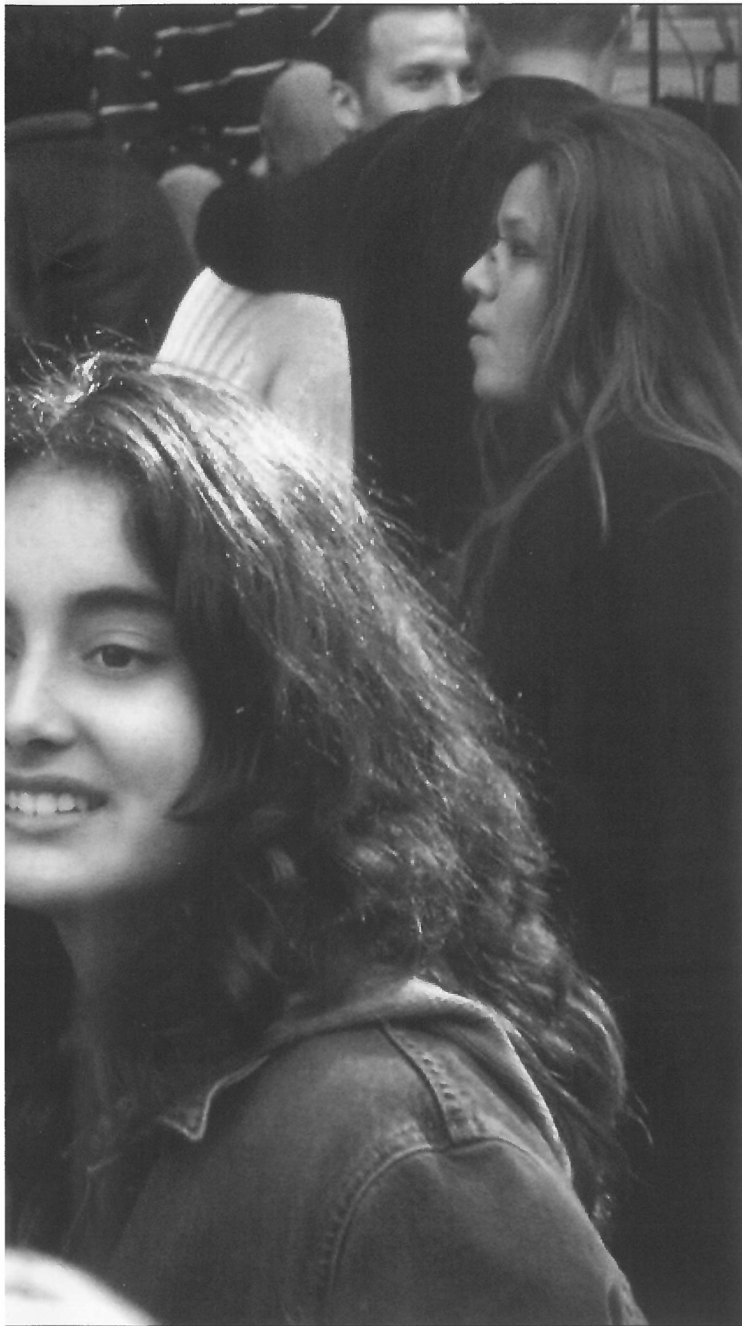
de laatste decennia kunnen drie groepen jongeren worden onderscheiden die als probleemcategorie werden aangemerkt: jongeren

met een 'alternatieve levensstijl' (provo's, kabouters en krakers) in de jaren zestig, zeventig en tachtig, de allochtone jongeren in de jaren negentig en de (radicaliserende) moslimjongeren vanaf 2000. Deze groepen zijn of waren oververtegenwoordigd in de grote steden. De stad en

stedelijk beleid moest dan ook vaak voor de oplossing zorgen. De reacties van de gemeente laten een zekere continuïteit zien. Naast repressie van de radicaliserende groep wordt geprobeerd oplossingen en kansen te bieden aan de gehele groep. Zo werd bijvoorbeeld de kraakbeweging geconfronteerd met hardhandige ontruimingen, maar tegelijkertijd werd er door gemeente geld vrijgemaakt voor jongerenhuisvesting.

Vanaf 2000 is de aandacht langzamerhand verschoven naar een speciale categorie 'allochtone' jongeren: de moslimjongeren. Dit intensiverde na de aanslagen van 11 september 2001 en de moord op

Alle jongeren moeten het gevoel hebben erbij te horen.

nieuw. Toch is er een wezenlijk verschil met de jongeren die als een bedreiging werden ervaren in de jaren zestig en zeventig en de jonge 'potentieel radicaliserende' moslims in de huidige Amsterdamse context. Allereerst is het belangrijk op te merken dat een vergelijking lastig is. Ondanks dat de gemeente wel degelijk dreiging vond uitgaan van al deze groepen jongeren, is de dreiging die uitging van de moord op Theo van Gogh van een andere orde dan het uitdelen van krenten door een lid van de provobeweging. Ik wil hier één verschil met name aanstippen. Met de provo's en krakers werd het probleem ook gezien in een afwijkende levensstijl, maar was de verwachting dat zij daar wel 'overheen zouden groeien'. Nu ligt de nadruk meer op identiteit en gevoelens van uitsluiting van de Nederlandse of Amsterdamse samenleving. Identiteit is niet iets waar je overheen groeit.

Steden hebben enige manoeuvreerruimte als het gaat om integratiebeleid, en Rotterdam pakt de zaken anders aan dan Amsterdam. Onderzoeker Justus Uitermark constateert dat in de Volkskrant met betrekking tot subsidieverstrekking aan migrantenorganisaties. Amsterdams beleid is dus niet typerend voor het beleid van andere grote Nederlandse steden. Voor een breder inzicht zou het dan ook interessant zijn om een vergelijking te maken tussen deze steden en hun beleid als het gaat om (radicaliserende) jongeren. Rotterdam heeft immers een andere aanpak van integratie en geen traditie waar het gaat om het omgaan met 'radicaliserende' jongeren.

De gemeente Amsterdam probeert met haar 'Wij Amsterdammers'-beleid een inclusieve Amsterdamse identiteit als oplossing te bieden. Er is wel enige frictie met het huidige nationale inburgeringsbeleid waarbinnen een exclusievere Nederlandse nationaliteit wordt gedefinieerd. De Amsterdamse identiteit is bijvoorbeeld niet gekoppeld aan een legale verblijfstatus, de Nederlandse nationaliteit of kennis van de Nederlandse taal. Stedelijke identiteit als oplossing past in een pleidooi voor integratiebeleid dat vooral op lokaal niveau gevormd moet worden.

Inge van der Welle (I.C.vanderWelle@uva.nl) is sociaal geograaf en promovendus bij het AMIDSt van de Universiteit van Amsterdam.

Literatuurselectie

- Mamadouh, V. (2000) Nieuwe stadsbewoners en het stadsbestuur. Van provo tot Marokkaanse lieverdjes. In: Hendriks, F. & P. Tops (red) Stad in spagaat. Institutionele innovatie in het stadsbestuur. Assen: Van Gorcum.
- Mamadouh, V. (1992) De stad in eigen hand. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging. Amsterdam: Sua.
- Uitermark, J. (2006) Hoe Rotterdam de boel wél bij elkaar houdt. De politiek van het middenveld. De Volkskrant, 4 maart 2006.
- Gemeente Amsterdam (2004) Actieplan Wij Amsterdammers.
- Gemeente Amsterdam (2006) Wij Amsterdammers II. Investeren in mensen en grenzen. Een vervolg op Wij Amsterdammers.

Theo van Gogh. Er wordt vanaf die tijd steeds vaker gesproken over moslims als een homogene (probleem)groep, waarbij de verschillende etnische achtergronden niet meer sterk naar voren komen.

De Amsterdamse moslimjongeren als probleemgroep komt ook naar voren in het actieplan en 'Wij Amsterdammers II'. Ook hier is enerzijds sprake van repressieve maatregelen en anderzijds van het bieden van kansen en oplossingen. De boel moet bij elkaar worden gehouden, maar radicale en extremistische overtuigingen moeten worden uitgesloten. De oplossing wordt vooral gezocht in het verstevigen en consolideren van een lokale stedelijke identiteit en het overstijgen van probleemcategorieën. Iedereen is allereerst Amsterdammer.

Het is belangrijk dat de focus van het programma nu verschuift van het probleem van radicalisering naar het bieden van kansen en het benutten van talent. Verder wordt in het onderzoek naar radicalisering onder moslimjongeren in opdracht van de gemeente geconcludeerd dat het belangrijk is dat radicaliserende moslimjongeren vooral niet worden buitengesloten. Hier ligt een uitdaging voor het stadsbestuur.

Dat jongeren worden gezien als een potentiële bedreiging is niet